

ÖLAND

DEL II

A.B. DILLBERGSKA BOKHANDELN, KALMAR

I DISTRIBUTION

VISA OCH LÅT PÅ ÖLAND

Över Öland och ölänningsarna har ymniga fång av rosor strötts, av poetnaturer som vardagsmänniskor. Men har ens en blyg färgätmigej ägnats lands folkmusik? Någon säger: Den ölandsbetagne Erik Axel Karlfeldt har besjungit ön som en rikt lastad farkost, »som seglat hit med skön musik och muntra män ombord». Det är riktigt. Melodier har vandrat vida omkring. Iven näktergalen är en flyktig gäst på Öland. Och hans sköna sång är icke ländsk folkvisa.

Forskningen har bra sent börjat plöja upp skatterna ur Ölands rika jordhån av folkminnen. Ett litet landskap som Öland, i lä av fastlandet, med livigt emigrerande och sjöfarande befolkning har haft svårt utbilda ett rikt och egenartat folkligt musikliv. En och annan spillra av dess äldre musikkultur har dock blivit tillvaratagen och vittnar gott om hur det varit musikaliskt beställt på ön för ett par släktled sedan.

I Svenska Låtar, del Småland—Öland—Blekinge, är Öland företrätt av trettio låtar, de flesta efter den berömde spelmannen i Ryd, Glömminge, ANDERS JOHAN ERIKSSON. Melodierna har före 1917 insamlats av organisten i Malmö St. Petri AXEL BOBERG och lektor FR. STEINER, Kalmar. Utöver detta vackra låtknippe finns enstaka melodier av angivet öländskt ursprung i äldre samlingar och efter ölänningsar nedtecknade sentida visor i skillingtryckens genre, bl. a. i JOHAN GÖTLINDS Visor tryckta i år (1916).

Tyvärr finns här blott utrymme att framlägga en del av det melodimaterial, skribenten delvis med stöd av anslag ur Längmanska kulturfonden under några sommarveckors stimulerande cykelfärder — oftast i motvind! — plockat samman. Han hoppas dock, att icke för mycket väsentligt, äkta och av äldre härkomst undgått honom.

Spelmannen ANDERS JOHAN ERIKSSON i Ryd ut
för sin stuga. — Foto omkr. 1925.

Vad man sjungit

I mediet av vårt sena århundrade erinrar sig blott en och annan ölänning några strofer av folkloristiskt intresse, men ännu vid seklets gryning torde både ballad och skämtvisa nynnats, lek och låt ofta trallats. Man läser om ölärskan, som gör tre ting i samma stund: hon dirigerar kärran från kuskbock, stickar strumpor åt vännen och — sjunger visor. En dylik näktergal var Fröken Dotta, som enligt sägnen fick sjunga för Gustaf IV Adolf, då den besökte Borgholm. Han blev så betagen i hennes sång, att han skänkte her ett hötionde (Land och Folk 1874).

Öland har två med visshet medeltida folkvisor, helt öländska, den bisvisan om den redbare borgväktaren Eluff och den nedriga fru Gunnil, vill stå att läsa som nummer 94 i I. A. ARWIDSSONS Svenska Fornsång (1842), och så den välkända folkvisan om danske kungen och Långlömja. Båda dessa ballader med episkt innehåll knyter utan ringaste tvivel till orter och händelser på Öland. Visan om Elof väktare saknar tyvärr melodi och är för lång att här återgivas.

Långlötsvisan tecknades i 1800-talets förra hälft upp av ABRAHAM AHLQVIST och står i hans Ölands Historia. Folkviseforskaren professor SVERKER EK i Göteborg daterar det i visan skildrade brudrovet till 1361, då Valdemar Atterdag härjade på Gotlands och Ölands kuster. Visan har enligt Ek (Studier och uppsatser tillägnade Otto Andersson 1929) utformats, kanske diktats, på Öland. Men det har funnits en äldre visa om »venderkonungens brudrov», känd från en dansk uppteckning, och Sverker Eks åsikt är, att Långlötsvisans sociala och politiska tendens inspirerats av den äldre visan. Ur Långlötsvisan skulle så det yngre, mycket sjungna kvädet om Inga liten vallpiga ha utvecklats uppe i Åboland. Några rader ur Sverker Eks vackra analys av långlötsvisan bör här citeras: »Glädjen åt sången och möjarna i den sommarfagra öländska naturen med dess lind- och eklundar är ett kraftigt inslag i visan, och det är lätt att se, att den bär minnen från en folklig lekafton i Långlöte by. Men bakom den festliga iscensättningen ligger dock mycket allvar. Stolts Karin är från början en vanlig bondflicka, men hon växer under visans gång till symbolisk betydelse, blir till representant för fädernebyn, men också för hennes öländska fädernesland.»

Någon melodi till Långlötsvisan har icke tidigare blivit känd. Hur otroligt det låter har förf. till denna artikel i Gärdslösa på Öland funnit en älsklig melodi, som sagesmannen, AUGUST NILSZON, bestämt förknippar med visan om danske kungen och jungfrun från Långlöte by. Den klassiska långlötsvisans text passar också till denna melodi som hand till handske. Melodin är åtminstone ingen »visa tryckt i år».

Första hälften av melodin är identisk med motsvarande del av en balladmelodi från östra Nyland, funnen 1870 (Sv. Litt. Sällskapets stora verk om Den äldre finlandssvenska folkvisan, Helsingfors 1934). Den finlandssvenska visan heter Klampfen och handlar även den om en jungfru och en kung, som dock i denna visa genom grov list erövrar sin brud. I ARWIDSSONS Svenska Fornsånger finns en utförligare relation av nidingsdådet (nr. 52: Klampen, uppt. i Östergötland på 1790-talet).

Långlötsvisans vackra tongångar får nu inleda en liten svit sångmelodier från Öland. Måtte långlötsvisan nu bli sjungen igen och omhuldad ej minst av den öländska ungdomen, kanske rent av också utförd som folkvisedans.

Visan om danske kungen och Långlöte möja

Uppt. efter AUGUST NILSZON, Högtomta, Gärdslösa.

I Långlöte by är den fagrade by,
för femton stolta möjar, de bo däruti,
för lindar och för ekar i lunderna de gröna.

Så kom den danske konungen seglande fram
fick höra liten Karin i björkelunden sang,
för lindar etc.

Å konungen frågade småsvenner så:
»Vem är det som uppå gullharpan slår?»

»Ingen är, som uppå gullharpan slår,
det är liten Karin i lindelunden går».

Å det var danske konungen steg på snövitans sand,
så gick han uti ekelund för liten Karin fram.

»Å hör du, stolta Karin-lill, kväd visan för mig,
det kan du väl göra, till viljes göra mig!»

Å stolta Karin kvädde en visa så klar,
att ekelövet dansade, som uti lunden var.

Så kvad hon de visorna, kvad hon de fem,
så danske kongen dansade och alla hans hovmän.

»Å hör du, stolta Karin-lill, drick en dryck med mig,
det kan du väl göra, till viljes göra mig.»

»Å väl vill jag dricka en dryck med dig,
men jag har så många, som akta uppå mig.»

På mig aktar fader, på mig aktar mor,
på mig aktar syster, såväl som bror.

Den danske kongen tog liten Karin i famn,
så bar han henne i det stora skeppet fram.

Den danske kongen seglar från Långlöte hamn.
Han offrade en gryta av blankaste malm.

Stolt Karin hon somnade i konungens famn,
hon vaknade ej förrän vid det danska land.

Stolt Karin hon vaknar och kammar upp sitt hår;
»Gud nåde mig arma för ord jag talte igår.»

»I hjälpen mig hem till min fäderneby,
ty mina små barn de gråta efter mig.»

»Grant ser jag det på dina snövita bröst,
att inga små barn de hava dem kysst.»

»I hjälpen mig hem till mitt fäderneland,
ty mina husdörrar stå olästa försann.»

»Grant ser jag det på din snövita arm,
att du aldrig här burit nycklar i band.»

»Å aldrig skall du komma till ditt fäderneland,
förrän du får sonen, som skeppet styra kan.»

»Å aldrig skall du komma till din fäderneby,
förrän du får dottern, som silke kan sy.»
För lindar och för ekar i lunderna de gröna.¹

En folklig visa med hednisk doft är den öländska bockvisan (ARWIDSSONS
fornsånger sid. 525, utan melodi):

Fadren och sonen de byggde en båt
de byggde därpå i femton år
så lade de bocken i båten.

Fadren han ladda och sonen han sköt
så hastigt den bocken åt jorden stöp, o. s. v.

Ja, så lade de på bocken en kappa blå, en kappa röd, en kappa vit. Att salta
ner bocken kostar »fem hundra mark». Till sist rusar bocken upp och kör

¹ Efter ABRAHAM AHLQVISTS Ölands Historia II, sid. 242 och SVERKER EK—ERIK BLOMBERGS Svenska Folkvisor (1939). Den sjuttonde strofen har EK—BLOMBERG i sin edition, i anslutning till den finlandssvenska Vallpigan ändrat till »att du aldrig har stillat barnatörst». Här ovan har f. ö. obetydliga ändringar gjorts efter 1939 års Svenska Folkvisor. Ordföljden har anpassats till melodirytmen och omkvädets »i lunden och det gröna» har ersatts av det naturligare »i lunderna de gröna».

huvet »i var femte vägg». Vi måste tyvärr efter denna snabba skymt av den gåtfulla öländska jubocken lämna honom. Kanske någon får upp hans spår en annan gång. Måtte den mystiske bocken då »avslöja sin identitet»!

Ett talande vittnesbörd om sångens sociala roll fordom är, att ANDERS ODELS populära och ännu i folkets minne levande dikt om Malcolm Sinclair (1739), som mördades på ryska regeringens anstiftan, då han var på hemväg från en mission i Konstantinopel, regelbundet föredrogs vid bystämmor åtminstone på södra Öland. Det var så t. ex. i Ventlinge, Kastlösa, Torslunda (byn Lenstad), Algutsrum, men icke t. ex. i Gärdslösa. I S. Möckleby sjöng man den »vid påsk». Äldermannen i Kastlösa förvarade visan i byskrinet, och alla byamännen skulle egentligen kunna den utantill. Man sjöng en vers var, laget kring, tills den 90:nde versen förklingat, och den, som klickade på en vers, måste plikta ett tjog ägg eller en daler. Så gjorde man äggtoddy, och man gissar nog icke fel, om man säger att äggen räckte till. Sedan ett par generationer torde denna sed, i vilken historiskt-politiska, religiösa och burleskt-kulinariska motiv blandats, vara utslocknad, i Kastlösa sedan 1880-talet.

Här meddelas nu två olika melodier till Sinclairvisan. Den ena är enligt tradition från Ventlinge och är en variant av den spanska modedans Folie d'Espagne, från 1600-talet, som så ofta sjungits till såväl barnrim som sinclairsvisan och som förekommer t. ex. i karoliners spelböcker. Även i Finland (Pelling) sjunges sinclairsvisan till denna dansmelodi (Budkavlen 1928). Ventlingevariantens melodi repeterades två gånger i var strof.

Sinclairvisan

Uppt. från Ventlinge

Den andra melodin är en polskmelodi efter en äldre kvinna i Törnbotten i Algutsrum. Den visar sig vara en variant av en polska av åttondelstyp, som t. ex. i Helsing, Nyland, sjungits till ramsan om »andra männer, som drog ut i fält» (se t. ex. NILS SVANFELDTS Visbok s. 157) och som fordom sjungits

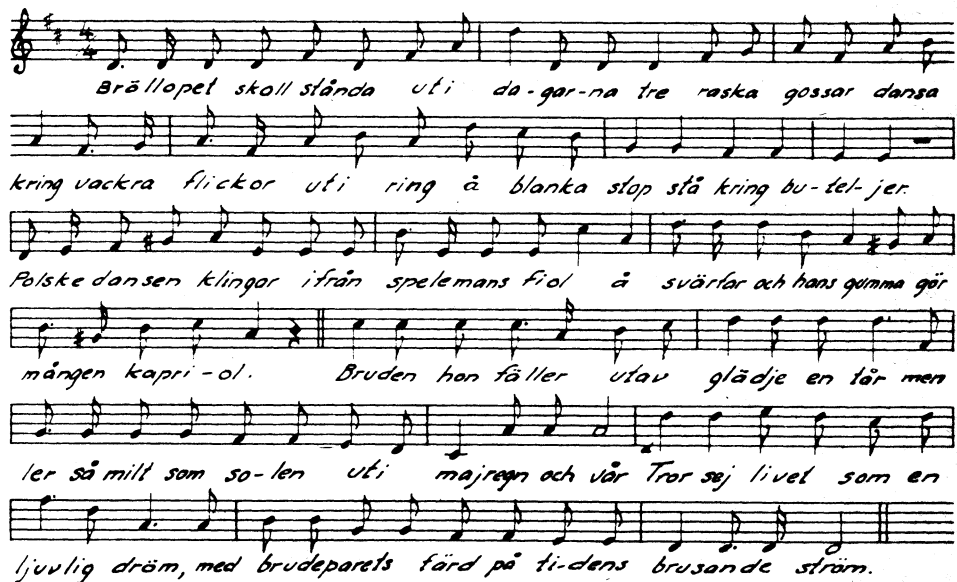
även på Öland, att döma efter en uppteckning, som för Lunds Universitets folklivsarkiv gjorts efter en inhysesgumma från Öv. Ålebäck, död 1905 och vilken lustiga visas första vers löd: »Alla männer for åt fält, å min man han for efter. Alla hade de nya hattar, men min man hade ingen. Tog ja mej en koppartratt å gjorde min man ny hatt. Å koppartratten å nya hatten, hopp hatt hade min man.»

Uppt. efter HILDA NILSSON, Törnbotten, Algutsum.

*Sist när på ljuvlig blomsterplan jag mina lamm ut-för-de och sette mig som
jag var van där bäst jag lärkan hörde Så kom till mig en gammal man beprydd
med sil-ver-håren Han såg mig ganska gunstigt an och hälsade God måren.*

Vid bröllopskalasen på Öland sjöng man gärna visor. Efter en äldre spel-mansdotter från S. Sandby har jag skrivit ner här följande bröllopsvisa med ord. Melodin ifråga har förf. tidigare upptecknat i en rikt utsirad variant efter en fiolspelman i Göteborgstrakten. Den finnes även i enkel form i Sv.

*Bröllopet skall slända uti da-gar-na tre raska gossar dansa
kring vackra flickor uti ring å blanka slöj stå kring bu-tel-jer.
Polske dansen klingar i från spelemans fiol å svärfar och hans gumma gör
mången kapri-ol. Bruden hon faller utav glädje en tår men
ler så milt som so-len uti majregn och vår Tror sej livet som en
ljuvlig dröm, med brudeparets färd på ti-dens brusande ström.*

Låtar: Skåne nr 268. För närvarande saknar jag möjligheter uttala mig om melodins ursprung, men den torde som så många andra folkliga marschmelodier ha kommit från de högre ståndens musik. Texten till den öländska bröllopsvisan eller marschen verkar också litterär (märk t. ex. ordet kapriol!) och omöjligt är inte, att den ståtliga bröllopsvisan kommit från något sångspel.

En visa om sjörövarna i Medelhavet är en av våra kostligaste sjömansvisor

Ur Sv. Låtar efter A. J. ERIKSSON, Ryd, Glömminge

Det kom ett skepp från Gibraltar stad,
det skulle till Ostindien gå
På vägen det mötte en sjöröware
så svarter och så grå.

Sjöröwaren frågte och preja' och sa':
»Vart haver du din kosa ställt?»
»Jo, skeppet det skall till Ostindien gå
med lasten: järn och stål.»

»Och vill du nu lämna din last åt mig,
så skall du med friden gå,
Men annars så ger jag dig kulor och krut
och det skall kosta på.»

Den första salvan sjöröwaren skåt,
skåt han en stång ifrån bord.
Och svenska sjögossarna var lustig och glad
och hurrade med ett friskt mod.

Den första salvan sjökaftenen skåt,
skåt han sjöröware fem,
Och svenska sjögossarna var lustig och glad
och hurrade med ett friskt mod.

Den andra salvan sjöröwaren skåt
den slet ett segel itu.
»Kom, raska sjögossar, var lustig och glad!
Ännu har vi segel kvar.»

Den andra salvan sjökaftenen skåt,
skåt han bort styre och vant.
Och 'hurra', då ropte den sjökaften:
»det var ett duktigt tag.»

Den tredje salvan sjöröwaren skåt,
slog kull kaftenskans mops,
då skrattade sjökaftenen så glad:
»Han skäller aldrig mer.»

Den tredje salvan sjökaftenen skåt,
så skåt han sjörövarn i sank,
Och glad då svängde kaftenen sin hatt
och nickade: adjöss!

De seglade i dagar, de seglade i en,
då mötte dem en engelsk fregatt.
»Nu bören I tacka er Herre och Gud,
som haver frälst livet åt er.»

Svenska Låtars melodi efter ERIKSSON i Glömminge har här kopplats samman med en utförligare text ur Filikromen (1853), i vilken text dock glöm

mingemusikantens verbform *skåt* infogats. En melodivariant kan GOTTHARD SJÖMAN i Ventlinge, vilken dessutom menar, att en av hans förfäder — han, som icke utan anledning fick namnet Sjöman av kungen — var med på färden och att skeppet var på väg från Turkiet, där »de hämtat fångar». En kula från turken fläkte upp tröjan på honom. Om denna händelse har den fenomenalt minnesgode sagesmannen en annan visa, vars vackra melodi varierar tongångarna från »Om dagen vid mitt arbete». Blott ett par rader ur texten minns han:

Det årtal, som vi skriva, är artonhundratre
i följe vi voro korvetterna tre.

»Då di kom på redde, började turkarna skjuta. Men då hade svenskarna mängder å talj å di gjorde klumpar å talj å slog me träklubbor in i hålen efter skotten, så di kunde segla hem. En kula stannade i ankarspelet, den sköt di tebaks på turkarna. Man sköt också högste mannen på fästningen. Då sköt turkarna inte mer, det blev villervalla, å di glömde bort korvetterna.» Så berättade Sjöman. Föreligger manne här en reminiscens av ett svenskt fartygs strid med en sjörövande »barbareskhövding»?

Några fynd av skämtvisor följer nu. »Finska Mässan» har ju förekommit i skilda delar av vårt land, liksom det fyrradiga, enstrofiga 'stevet', som det

Finska Mässan

Uppt. från Vickieby.

Här ä liu ö här ä le-ja Här ä nicken
mer än pricken här ä nallen mer än knallen, här ä liu ö
här ä le-ja här ä ryssar ä tyskar som slåss om var-ann!

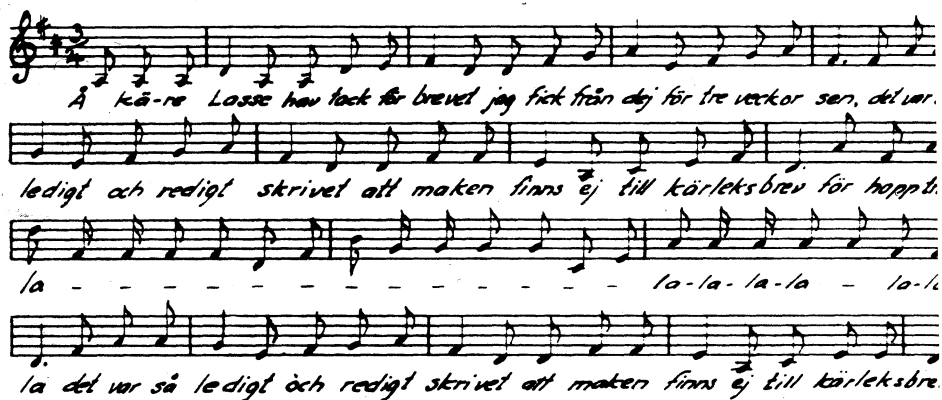
kallas i Norge, om de femton käringarna; vilket för övrigt har en tokrolig motsvarighet i en visa: »Femton käringar dansa på en kista», ävenledes upptecknad på Öland. Melodier till roligheterna saknas i regel i litteraturen.

»Kärleksbrevets» melodi är den gamla, vida spridda »pollonesse skoma ren». Här återges nu endast två strofer under melodin. Strofen om mörra ej gammal och verkar litterär. Förbryllande är däremot raderna om länsmännen och galgen. RICKARD STEFFEN (Enstrofig nord. folklyrik s. 201) nämligen i P. A. SÄVES omkring hundraåriga gotländska samlingar följar rader: »Fyra hela och fyra halva, fyra länsmän uti en galge, när vi kom litet längre fram, där hängde prästen och fjärdingsman».

Kärleksbrevet

Uppt. efter KARIN ANDERSSON, Algutsr

Den svarta mörra, som sparkte hästen,
som dog den hösten, som var så våt,
den sköt en närsynt student på ängen
fast de va räven han ville åt.
För hopp — — —

Å fyra hela å fyra halva,
säg, har du hört, vad i natt jag fann?
Jo, elva länsmän uti en galge,
bredvid en kronobefallningsman.
För hopp — — —

En välkänd visa från Öland skildrar en träta mellan käringen och Svenne den unge, som körde svinen över käringens åker. C. ARESKOG återger den i sin bok om Öland och har en gång sänt Lunds Universitets Folklivsarkiv melodin.

»Du kör dina svin över åkern min», sa' käringen.

»Dä finns föll ingen väg där-kring», svarade Svenne den unge.

»Ja vånne, ja hade yxan här», sa' käringen.

»Och inget skaft det vore på den», svarade Svenne den unge.

Så kunn ja föll hålla i hammarn då», sa' käringen.

»Om hammarn vore varmer då», svarade Svenne den unge.

»Så kunn ja föll dra vanten på», sa' käringen.

»Om vanten sönnern vore då?», svarade Svenne den unge.

»Så kunn ja föll sy hop'en med nål å trå», sa' käringen.

»Ullen trå snart bränner å», svarade Svenne den unge.

»Ja, vånne du vore hos Onden då», sa' käringen.

»Ja, du därinne och jag däromkring», svarade Svenne den unge.

En ljuvlig åttondelspolska ligger till melodisk grund för den trevliga »Femtonfriarvisan», som en äldre kvinna i Högby sjungit för mig. Hennes far var storsångare och den strävsamme småbonden företog under förra seklet vandringar kring ön, sjungande i gårdarna för att få ihop slantar till inköp av häst för sitt lilla hemman i norr. EVERT WRANGEL har i Samlaren 1894 berört en om Högbyvisan påminnande visa från Nyland. Öland och finlands-svensk bygd har tydligen haft åtskilliga lyriska och musikaliska förbindelser. Den finska visan står i E. LAGUS Nyländska visor (nr. 209). Wrangel citerar också ett vistryck från slutet av 1600-talet: »Anna är min enda tröst, **Main**

kan mig hjälpa, Kerstin ligger vid mitt bröst o. s. v.» Mellan denna visa, och den finska, som besjunger bl. a. Anna, Kajsa, Rebecka och Ulrika, finns enligt Wrangel inga övergångar. Ett traditionssamband av ett eller annat slag mellan den gamla visan och högbyvisan är uppenbart. Den öländska femtonfriarvisans vackra, ålderdomligt klingande melodi jävar ingalunda denna förmodan.

Femtonfriarvisan

Uppt. efter ALMA HEIDENBERG, Högby.

Ack hu-ru ljuvligt om sommaren, när alla örter stå i blomma och
 alla vackra flickor stå i ring, vad bättre nöje kan man önska
 Maje-Lille är min enda tröst, och Sara ligger jämt uppå mitt bröst, men
 Anna är ön-dä mitt nö-je.

Lisa hon är så innerligt fin
 att hennes ögon för mig glindrar
 Katrin haver jag utvalt till min
 ja, hon ska först få bli min kvinna.
 Men Inga tycker jag bättre om
 och Anna-Kajsa är min söta vän,
 men Britta jag ej övergiver.

Eva hon är både fin och täck
 Mitt hjärta har jag henne givit
 Lena hon är både fin och nätt
 Jag älskar henne mer än livet
 Men Maria likaså
 att jag den Petronella kunde få
 Den alltför sköna täcka flicka.

Gustava är min lilla vän
 det har hon lovat hon skall vara.
 Fredrika har mitt hjärta hos sig än
 Det ingen ifrån henne tager.
 Britt-Greta går och väntar uppå mig.
 Sofia har jag ock en del uti
 Den ingen ifrån mig skall taga.

Men raska gossar tycka illa om
 att jag estadig är till sinnes,
 men lyckan byter sej så ofta om
 vad över bäst man sig kan finna.
 Men vackra gossar, gör liksom jag
 tag er en vacker flicka, en var dag,
 låt ingen er för gammal bliva.

Man har gärna sjungit barnvisor och ringleksmelodier i de öländska gårdarna förr i världen och ofta ha de fått viss bygdeprägel. Lustigt nog har t. ex. katten där ibland hängt varken i grana eller garna, utan naturligtvis i kvarna. En lekmelodi, känd med texten »Jag satte glasögon på min näsa» har på Öland sjungits till orden:

»Uti vår trädgård där är en hage
och uti hagen där är en lind.
När det blir östan far vi till Småland
när det blir västan, då far vi hem.»

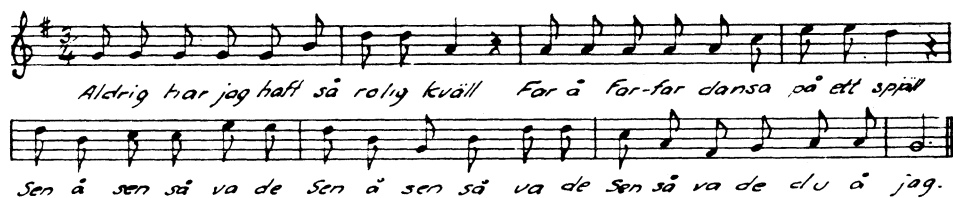
Att man efter de ursprungliga raderna om linden och hagen diktat in vad som låg alvarets folk så ofta om hjärtat: att hämta bränsle från Småland, framgår av en tillfällighetsdikt, som finns i Lunds Univ. Folklivsarkiv (nr. 2927, s. 9): »Å hör ni smålandsbönder, som brännvin ha och ve, när de blåser västligt, så kom till oss me de, så ska ni få kroppkakor, om de ni allri fått, så stora som brödkakor, i Kalmar sextiätt.» Om man erinrar sig, att 1868 var ett svårt nödår, förstår man ölänningens spydighet.

Ännu en liten rar visa med ekonomiskt-geografiskt motiv bör nu räddas från glömskan. Den är ifrån Kastlösa:

»Spänn mätta för kärra
kör väster mä silla
tu tre daler valen
eller e brökak
får du int' de
så kör hemm'a.»

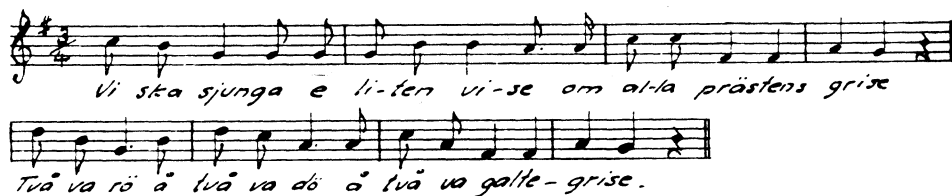
Två barnvisor

Uppt. från Ventlinge.

Aldrig har jag haft så rolig kväll For å for-far dansa på ett spel
Sen å sen så va de Sen å sen så va de Sen så va de du å jag.

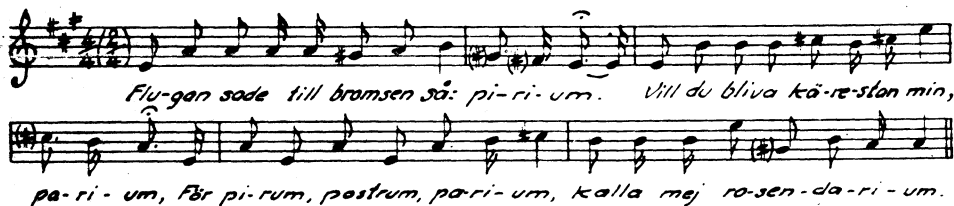
Uppt. från Segerstad och Algutsrum.

Vi ska sjunga e li-ten vi-se om alla prästens grise
Två va rö å två va dö å två va galte-grise.

Skämtvisa

Uppt. efter AUG. NILSZON, Högtomta, Gärdslösa.

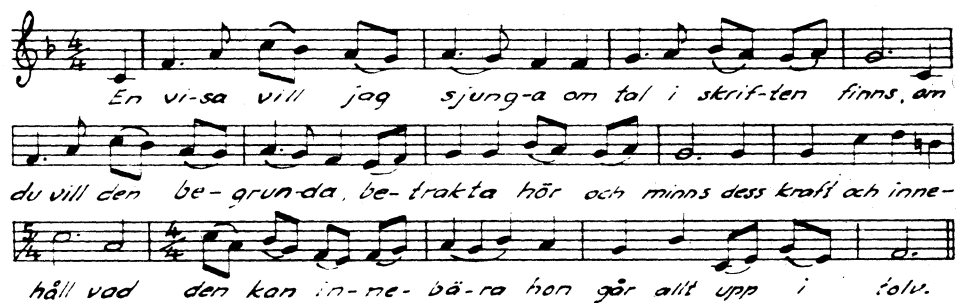
Man finner naturligtvis också på Öland visor, som vandrat vida. Skymtar du för gluggen, Jag går i tusen tankar, Linden den växer så högt över bergen, Pigan som trampade på brödet, Den drunknade skräddaren — alla dessa ha, delvis som skillingtryck, fått stor spridning i vårt land. Då verkar »Näktergalen spelade så härligt uppå kvist», som jag hört på södra ön, mer äkta syd- och öländsk. Till de allra vanligaste visorna hör icke den visa, som en person i Färjestaden talade om och som handlade om »honom, som rökte på vällen i Flensburg och blev dömd att skjutas». Sannolikt åsyftas »Ölandsvisan», som SEFIMA COLLANDER berättade fören en gumma från Harplinge, Halland (Folket. 1904. 1905. 1906. 1907. 1908. 1909. 1910. 1911. 1912. 1913. 1914. 1915. 1916. 1917. 1918. 1919. 1920. 1921. 1922. 1923. 1924. 1925. 1926. 1927. 1928. 1929. 1930. 1931. 1932. 1933. 1934. 1935. 1936. 1937. 1938. 1939. 1940. 1941. 1942. 1943. 1944. 1945. 1946. 1947. 1948. 1949. 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 1955. 1956. 1957. 1958. 1959. 1960. 1961. 1962. 1963. 1964. 1965. 1966. 1967. 1968. 1969. 1970. 1971. 1972. 1973. 1974. 1975. 1976. 1977. 1978. 1979. 1980. 1981. 1982. 1983. 1984. 1985. 1986. 1987. 1988. 1989. 1990. 1991. 1992. 1993. 1994. 1995. 1996. 1997. 1998. 1999. 2000. 2001. 2002. 2003. 2004. 2005. 2006. 2007. 2008. 2009. 2010. 2011. 2012. 2013. 2014. 2015. 2016. 2017. 2018. 2019. 2020. 2021. 2022. 2023. 2024. 2025. 2026. 2027. 2028. 2029. 2030. 2031. 2032. 2033. 2034. 2035. 2036. 2037. 2038. 2039. 2040. 2041. 2042. 2043. 2044. 2045. 2046. 2047. 2048. 2049. 2050. 2051. 2052. 2053. 2054. 2055. 2056. 2057. 2058. 2059. 2060. 2061. 2062. 2063. 2064. 2065. 2066. 2067. 2068. 2069. 2070. 2071. 2072. 2073. 2074. 2075. 2076. 2077. 2078. 2079. 2080. 2081. 2082. 2083. 2084. 2085. 2086. 2087. 2088. 2089. 2090. 2091. 2092. 2093. 2094. 2095. 2096. 2097. 2098. 2099. 2100. 2101. 2102. 2103. 2104. 2105. 2106. 2107. 2108. 2109. 2110. 2111. 2112. 2113. 2114. 2115. 2116. 2117. 2118. 2119. 2120. 2121. 2122. 2123. 2124. 2125. 2126. 2127. 2128. 2129. 2130. 2131. 2132. 2133. 2134. 2135. 2136. 2137. 2138. 2139. 2140. 2141. 2142. 2143. 2144. 2145. 2146. 2147. 2148. 2149. 2150. 2151. 2152. 2153. 2154. 2155. 2156. 2157. 2158. 2159. 2160. 2161. 2162. 2163. 2164. 2165. 2166. 2167. 2168. 2169. 2170. 2171. 2172. 2173. 2174. 2175. 2176. 2177. 2178. 2179. 2180. 2181. 2182. 2183. 2184. 2185. 2186. 2187. 2188. 2189. 2190. 2191. 2192. 2193. 2194. 2195. 2196. 2197. 2198. 2199. 2200. 2201. 2202. 2203. 2204. 2205. 2206. 2207. 2208. 2209. 2210. 2211. 2212. 2213. 2214. 2215. 2216. 2217. 2218. 2219. 2220. 2221. 2222. 2223. 2224. 2225. 2226. 2227. 2228. 2229. 2230. 2231. 2232. 2233. 2234. 2235. 2236. 2237. 2238. 2239. 2240. 2241. 2242. 2243. 2244. 2245. 2246. 2247. 2248. 2249. 2250. 2251. 2252. 2253. 2254. 2255. 2256. 2257. 2258. 2259. 2260. 2261. 2262. 2263. 2264. 2265. 2266. 2267. 2268. 2269. 2270. 2271. 2272. 2273. 2274. 2275. 2276. 2277. 2278. 2279. 2280. 2281. 2282. 2283. 2284. 2285. 2286. 2287. 2288. 2289. 2290. 2291. 2292. 2293. 2294. 2295. 2296. 2297. 2298. 2299. 2300. 2301. 2302. 2303. 2304. 2305. 2306. 2307. 2308. 2309. 2310. 2311. 2312. 2313. 2314. 2315. 2316. 2317. 2318. 2319. 2320. 2321. 2322. 2323. 2324. 2325. 2326. 2327. 2328. 2329. 2330. 2331. 2332. 2333. 2334. 2335. 2336. 2337. 2338. 2339. 2340. 2341. 2342. 2343. 2344. 2345. 2346. 2347. 2348. 2349. 2350. 2351. 2352. 2353. 2354. 2355. 2356. 2357. 2358. 2359. 2360. 2361. 2362. 2363. 2364. 2365. 2366. 2367. 2368. 2369. 2370. 2371. 2372. 2373. 2374. 2375. 2376. 2377. 2378. 2379. 2380. 2381. 2382. 2383. 2384. 2385. 2386. 2387. 2388. 2389. 2390. 2391. 2392. 2393. 2394. 2395. 2396. 2397. 2398. 2399. 2400. 2401. 2402. 2403. 2404. 2405. 2406. 2407. 2408. 2409. 2410. 2411. 2412. 2413. 2414. 2415. 2416. 2417. 2418. 2419. 2420. 2421. 2422. 2423. 2424. 2425. 2426. 2427. 2428. 2429. 2430. 2431. 2432. 2433. 2434. 2435. 2436. 2437. 2438. 2439. 2440. 2441. 2442. 2443. 2444. 2445. 2446. 2447. 2448. 2449. 2450. 2451. 2452. 2453. 2454. 2455. 2456. 2457. 2458. 2459. 2460. 2461. 2462. 2463. 2464. 2465. 2466. 2467. 2468. 2469. 2470. 2471. 2472. 2473. 2474. 2475. 2476. 2477. 2478. 2479. 2480. 2481. 2482. 2483. 2484. 2485. 2486. 2487. 2488. 2489. 2490. 2491. 2492. 2493. 2494. 2495. 2496. 2497. 2498. 2499. 2500. 2501. 2502. 2503. 2504. 2505. 2506. 2507. 2508. 2509. 2510. 2511. 2512. 2513. 2514. 2515. 2516. 2517. 2518. 2519. 2520. 2521. 2522. 2523. 2524. 2525. 2526. 2527. 2528. 2529. 2530. 2531. 2532. 2533. 2534. 2535. 2536. 2537. 2538. 2539. 2540. 2541. 2542. 2543. 2544. 2545. 2546. 2547. 2548. 2549. 2550. 2551. 2552. 2553. 2554. 2555. 2556. 2557. 2558. 2559. 2560. 2561. 2562. 2563. 2564. 2565. 2566. 2567. 2568. 2569. 2570. 2571. 2572. 2573. 2574. 2575. 2576. 2577. 2578. 2579. 2580. 2581. 2582. 2583. 2584. 2585. 2586. 2587. 2588. 2589. 2590. 2591. 2592. 2593. 2594. 2595. 2596. 2597. 2598. 2599. 2600. 2601. 2602. 2603. 2604. 2605. 2606. 2607. 2608. 2609. 2610. 2611. 2612. 2613. 2614. 2615. 2616. 2617. 2618. 2619. 2620. 2621. 2622. 2623. 2624. 2625. 2626. 2627. 2628. 2629. 2630. 2631. 2632. 2633. 2634. 2635. 2636. 2637. 2638. 2639. 2640. 2641. 2642. 2643. 2644. 2645. 2646. 2647. 2648. 2649. 2650. 2651. 2652. 2653. 2654. 2655. 2656. 2657. 2658. 2659. 2660. 2661. 2662. 2663. 2664. 2665. 2666. 2667. 2668. 2669. 2670. 2671. 2672. 2673. 2674. 2675. 2676. 2677. 2678. 2679. 2680. 2681. 2682. 2683. 2684. 2685. 2686. 2687. 2688. 2689. 2690. 2691. 2692. 2693. 2694. 2695. 2696. 2697. 2698. 2699. 2700. 2701. 2702. 2703. 2704. 2705. 2706. 2707. 2708. 2709. 2710. 2711. 2712. 2713. 2714. 2715. 2716. 2717. 2718. 2719. 2720. 2721. 2722. 2723. 2724. 2725. 2726. 2727. 2728. 2729. 2730. 2731. 2732. 2733. 2734. 2735. 2736. 2737. 2738. 2739. 2740. 2741. 2742. 2743. 2744. 2745. 2746. 2747. 2748. 2749. 2750. 2751. 2752. 2753. 2754. 2755. 2756. 2757. 2758. 2759. 2760. 2761. 2762. 2763. 2764. 2765. 2766. 2767. 2768. 2769. 2770. 2771. 2772. 2773. 2774. 2775. 2776. 2777. 2778. 2779. 2780. 2781. 2782. 2783. 2784. 2785. 2786. 2787. 2788. 2789. 2790. 2791. 2792. 2793. 2794. 2795. 2796. 2797. 2798. 2799. 2800. 2801. 2802. 2803. 2804. 2805. 2806. 2807. 2808. 2809. 2810. 2811. 2812. 2813. 2814. 2815. 2816. 2817. 2818. 2819. 2820. 2821. 2822. 2823. 2824. 2825. 2826. 2827. 2828. 2829. 2830. 2831. 2832. 2833. 2834. 2835. 2836. 2837. 2838. 2839. 2840. 2841. 2842. 2843. 2844. 2845. 2846. 2847. 2848. 2849. 2850. 2851. 2852. 2853. 2854. 2855. 2856. 2857. 2858. 2859. 2860. 2861. 2862. 2863. 2864. 2865. 2866. 2867. 2868. 2869. 2870. 2871. 2872. 2873. 2874. 2875. 2876. 2877. 2878. 2879. 2880. 2881. 2882. 2883. 2884. 2885. 2886. 2887. 2888. 2889. 2890. 2891. 2892. 2893. 2894. 2895. 2896. 2897. 2898. 2899. 2900. 2901. 2902. 2903. 2904. 2905. 2906. 2907. 2908. 2909. 2910. 2911. 2912. 2913. 2914. 2915. 2916. 2917. 2918. 2919. 2920. 2921. 2922. 2923. 2924. 2925. 2926. 2927. 2928. 2929. 2930. 2931. 2932. 2933. 2934. 2935. 2936. 2937. 2938. 2939. 2940. 2941. 2942. 2943. 2944. 2945. 2946. 2947. 2948. 2949. 2950. 2951. 2952. 2953. 2954. 2955. 2956. 2957. 2958. 2959. 2960. 2961. 2962. 2963. 2964. 2965. 2966. 2967. 2968. 2969. 2970. 2971. 2972. 2973. 2974. 2975. 2976. 2977. 2978. 2979. 2980. 2981. 2982. 2983. 2984. 2985. 2986. 2987. 2988. 2989. 2990. 2991. 2992. 2993. 2994. 2995. 2996. 2997. 2998. 2999. 3000. 3001. 3002. 3003. 3004. 3005. 3006. 3007. 3008. 3009. 3010. 3011. 3012. 3013. 3014. 3015. 3016. 3017. 3018. 3019. 3020. 3021. 3022. 3023. 3024. 3025. 3026. 3027. 3028. 3029. 3030. 3031. 3032. 3033. 3034. 3035. 3036. 3037. 3038. 3039. 3040. 3041. 3042. 3043. 3044. 3045. 3046. 3047. 3048. 3049. 3050. 3051. 3052. 3053. 3054. 3055. 3056. 3057. 3058. 3059. 3060. 3061. 3062. 3063. 3064. 3065. 3066. 3067. 3068. 3069. 3070. 3071. 3072. 3073. 3074. 3075. 3076. 3077. 3078. 3079. 3080. 3081. 3082. 3083. 3084. 3085. 3086. 3087. 3088. 3089. 3090. 3091. 3092. 3093. 3094. 3095. 3096. 3097. 3098. 3099. 3100. 3101. 3102. 3103. 3104. 3105. 3106. 3107. 3108. 3109. 3110. 3111. 3112. 3113. 3114. 3115. 3116. 3117. 3118. 3119. 3120. 3121. 3122. 3123. 3124. 3125. 3126. 3127. 3128. 3129. 3130. 3131. 3132. 3133. 3134. 3135. 3136. 3137. 3138. 3139. 3140. 3141. 3142. 3143. 3144. 3145. 3146. 3147. 3148. 3149. 3150. 3151. 3152. 3153. 3154. 3155. 3156. 3157. 3158. 3159. 3160. 3161. 3162. 3163. 3164. 3165. 3166. 3167. 3168. 3169. 3170. 3171. 3172. 3173. 3174. 3175. 3176. 3177. 3178. 3179. 3180. 3181. 3182. 3183. 3184. 3185. 3186. 3187. 3188. 3189. 3190. 3191. 3192. 3193. 3194. 3195. 3196. 3197. 3198. 3199. 3200. 3201. 3202. 3203. 3204. 3205. 3206. 3207. 3208. 3209. 3210. 3211. 3212. 3213. 3214. 3215. 3216. 3217. 3218. 3219. 3220. 3221. 3222. 3223. 3224. 3225. 3226. 3227. 3228. 3229. 3230. 3231. 3232. 3233. 3234. 3235. 3236. 3237. 3238. 3239. 3240. 3241. 3242. 3243. 3244. 3245. 3246. 3247. 3248. 3249. 3250. 3251. 3252. 3253. 3254. 3255. 3256. 3257. 3258. 3259. 3260. 3261. 3262. 3263. 3264. 3265. 3266. 3267. 3268. 3269. 3270. 3271. 3272. 3273. 3274. 3275. 3276. 3277. 3278. 3279. 3280. 3281. 3282. 3283. 3284. 3285. 3286. 3287. 3288. 3289. 3290. 3291. 3292. 3293. 3294. 3295. 3296. 3297. 3298. 3299. 3300. 3301. 3302. 3303. 3304. 3305. 3306. 3307. 3308. 3309. 3310. 3311. 3312. 3313. 3314. 3315. 3316. 3317. 3318. 3319. 3320. 3321. 3322. 3323. 3324. 3325. 3326. 3327. 3328. 3329. 3330. 3331. 3332. 3333. 3334. 3335. 3336. 3337. 3338. 3339. 3340. 3341. 3342. 3343. 3344. 3345. 3346. 3347. 3348. 3349. 3350. 3351. 3352. 3353. 3354. 3355. 3356. 3357. 3358. 3359. 3360. 3361. 3362. 3363. 3364. 3365. 3366. 3367. 3368. 3369. 3370. 3371. 3372. 3373. 3374. 3375. 3376. 3377. 3378. 3379. 3380. 3381. 3382. 3383. 3384. 3385. 3386. 3387. 3388. 3389. 3390. 3391. 3392. 3393. 3394. 3395. 3396. 3397. 3398. 3399. 3400. 3401. 3402. 3403. 3404. 3405. 3406. 3407. 3408. 3409. 3410. 3411. 3412. 3413. 3414. 3415. 3416. 3417. 3418. 3419. 3420. 3421. 3422. 3423. 3424. 3425. 3426. 3427. 3428. 3429. 3430. 3431. 3432. 3433. 3434. 3435. 3436. 3437. 3438. 3439. 3440. 3441. 3442. 3443. 3444. 3445. 3446. 3447. 3448. 3449. 3450. 3451. 3452. 3453. 3454. 3455. 3456. 3457. 3458. 3459. 3460. 3461. 3462. 3463. 3464. 3465. 3466. 3467. 3468. 3469. 3470. 3471. 3472. 3473. 3474. 3475. 3476. 3477. 3478. 3479. 3480. 3481. 3482. 3483. 3484. 3485. 3486. 3487. 3488. 3489. 3490. 3491. 3492. 3493. 3494. 3495. 3496. 3497. 3498. 3499. 3500. 3501. 3502. 3503. 3504. 3505. 3506. 3507. 3508. 3509. 3510. 3511. 3512. 3513. 3514. 3515. 3516. 3517. 3518. 3519. 3520. 3521. 3522. 3523. 3524. 3525. 3526. 3527. 3528. 3529. 3530. 3531. 3532. 3533. 3534. 3535. 3536. 3537. 3538. 3539. 3540. 3541. 3542. 3543. 3544. 3545. 3546. 3547. 3548. 3549. 3550. 3551. 3552. 3553. 3554. 3555. 3556. 3557. 3558. 3559. 3560. 3561. 3562. 3563. 3564. 3565. 3566. 3567. 3568. 3569. 3570. 3571. 3572. 3573. 3574. 3575. 3576. 3577. 3578. 3579. 3580. 3581. 3582. 3583. 3584. 3585. 3586. 3587. 3588. 3589. 3590. 3591. 3592. 3593. 3594. 3595. 3596. 3597. 3598. 3599. 3600. 3601. 3602. 3603. 3604. 3605. 3606. 3607. 3608. 3609. 3610. 3611. 3612. 3613. 3614. 3615. 3616. 3617. 3618. 3619. 3620. 3621. 3622. 3623. 3624. 3625. 3626. 3627. 3628. 3629. 3630. 3631. 3632. 3633. 3634. 3635. 3636. 3637. 3638. 3639. 3640. 3641. 3642. 3643. 3644. 3645. 3646. 3647. 3648. 3649. 3650. 3651. 3652. 3653. 3654. 3655. 3656. 3657. 3658. 3659. 3660. 3661. 3662. 3663. 3664. 3665. 3666. 3667. 3668. 3669. 3670. 3671. 3672. 3673. 3674. 3675. 3676. 3677. 3678. 3679. 3680. 3681. 3682. 3683. 3684. 3685. 3686. 3687. 3688. 3689. 3690. 3691. 3692. 3693. 3694. 3695. 3696. 3697. 3698. 3699. 3700. 3701. 3702. 3703. 3704. 3705. 3706. 3707. 3708. 3709. 3710. 3711. 3712. 3713. 3714. 3715. 3716. 3717. 3718. 3719. 3720. 3721. 3722. 3723. 3724. 3725. 3726. 3727. 3728. 3729. 3730. 3731. 3732. 3733. 3734. 3735. 3736. 3737. 3738. 3739. 3740. 3741. 3742. 3743. 3744. 3745. 3746. 3747. 3748. 3749. 3750. 3751. 3752. 3753. 3754. 3755. 3756. 3757. 3758. 3759. 3760. 3761. 3762. 3763. 3764. 3765. 3766. 3767. 3768. 3769. 3770. 3771. 3772. 3773. 3774. 3775. 3776. 3777. 3778. 3779. 3780. 3781. 3782. 3783. 3784. 3785. 3786. 3787. 3788. 3789. 3790. 3791. 3792. 3793. 3794. 3795. 3796. 3797. 3798. 3799. 3800. 3801. 3802. 3803. 3804. 3805. 3806. 3807. 3808. 3809. 3810. 3811. 3812. 3813. 3814. 3815. 3816. 3817. 3818. 3819. 3820. 3821. 3822. 3823. 3824. 3825. 3826. 3827. 3828. 3829. 3830. 3831. 3832. 3833. 3834. 3835. 3836. 3837. 3838. 3839. 3840. 3841. 3842. 3843. 3844. 3845. 3846. 3847. 3848. 3849. 3850. 3851. 3852. 3853. 3854. 3855. 3856. 3857. 3858. 3859. 3860. 3861. 3862. 3863. 3864. 3865. 3866. 3867. 3868. 3869. 3870. 3871. 3872. 3873. 3874. 3875. 3876. 3877. 3878. 3879. 3880. 3881. 3882. 3883. 3884. 3

lodin Positiv-Rosen). Men dessa visor är rätt sentida och är med full vissnhet icke folkliga till sitt ursprung.

Jag har med avsikt sparat något av det bästa i viskapitlet till sist: den andliga visan. »En visa vill jag sjunga om tal i skriften finns», diktad, spridd genom diverse vistryck och sjungen i många versioner i vårt land, till uppbyggelse och till stöd för »bibelminnet» sjöngs enligt uppgift i Ölands-bladet d. 11/12, 1937 på en marknad i Mörbylångadalen i slutet av 1700-talet. Sångaren var en blind spelman, lutad mot kyrkogårdsmuren. Det hela låter mycket troligt. En person i Resmo minns ännu melodin till tolvtalesvisan, som vandrat genom släktleden. Den är en vacker variant av den ålderdomliga, i regel rätt entoniga melodi, som brukats till denna andliga lärodikt på andra håll.

Visan om skriftens tal

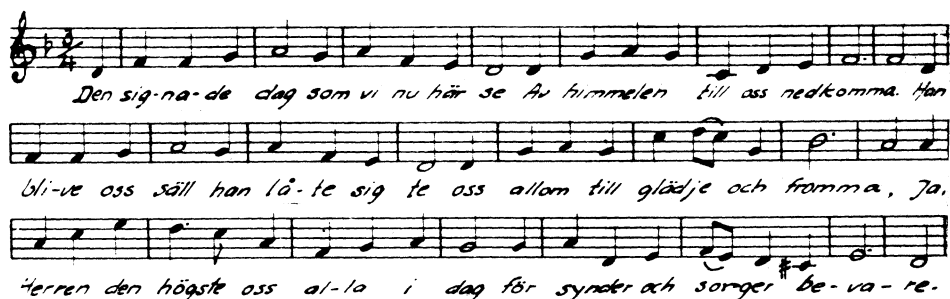
Uppt. från Resmo.

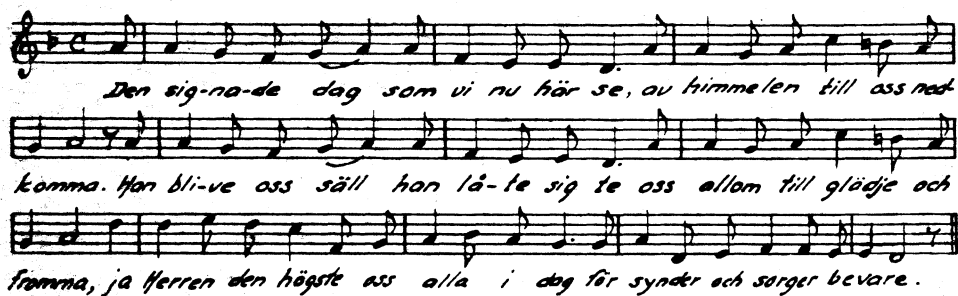
En vi-sa vill jag sjung-a om tal i skrif-ten finns, om
du vill den be-grun-da, be-trakta hör och minns dess kraft och inne-
håll vad den kan in-ne-bä-ra hon går allt upp i tolv.

Så har vi de folkliga koralvarianterna. »En stjärna gick på himlen fram» med tredelat halleluja har omkring 1885 sjungits i Ås kyrka av en från Halland bördig organist. Kanske var den dock öländsk. Den måste här tyvärr ute-

Uppt. från Vedborm, Högby

Den sig-na-de dag som vi nu här se Av himmelen till oss nedkomma. Han
bli-ve oss säll han lå-te sig te oss allom till glädje och fromma. Ja,
Herren den högste oss al-la i dag för synder och sorger be-va-re.

lämnas för att psalm 424 skall få komma med. Man hör ständigt med rörelse hur vår allmoge varierat denna folkspals vemodiga tondräkt. Här är två koralvarianter på ps. 424, en efter en gammal man i Trosnäs och en efter dottern till en av 1800-talets bäste spelmän på Norra Öland vid namn NISSE JONSSON i Vedborm.

Spelmansmusiken

Ännu för ett kvartssekel sedan skulle man ha kunnat samla en flock öländska spelmän till stämma. Men nu finns väl ingen av öns storspelmän i livet mer. Deras låtar är också till stor del förskingrade, och man vet sålunda bra litet eller alls intet om vad t. ex. Jakop, Klamp-Ante i Algutsrum, Ström-Gustaf i Kalkstad, Spelar-Johan i Vickleyby, klarinettisten och båtsmannen Anders Petter Fäkt i Löt, »Do-Nisse» Jonsson i Vedborm, klarinettblåsarna Lindström i Petgårde, Rosén i Buserum, Sundin i Vickleyby spelat. Efter Törnblad i Torslunda, född smålänning, finns däremot fiollåtar upptecknade.

Klarinettsens spridning på Öland under 1800-talet är anmärkningsvärd. Jag har antecknat namnen på åtta klarinettspelmän och tio fiolister, men det fanns många fler. Då kyrkoherdens dotter i Gärdslösa en gång på 1880-talet gifte sig, red fyra klarinettblåsare i spetsen för brudföljet. Men man spelade icke bara till dans och bröllop. »Far ledsagade söndagsmorgonpsalmen på sin fiol» har man berättat. Och det hände i Löt, att kantor Peter Magnus Palm — det är nu hundra år sedan — innan orgel fanns i Herrans hus med sin klarinetts toner ledde psalmsången i julottan. Rosén i Buserum, bonde och hemmalärd orgelnist, gjorde sig en klarinett själv, och även den kom stundom att ljuda i kyrkan, i Ås. Folket tyckte om klarinetten. I Eriksöre fanns två blåsare, och

Spelmannen GOTTHARD SJÖMAN i Ventlinge.

Nordiska Museet har i sitt arkiv en vacker och rörande skildring av en fest 1871 eller 1872 i Eriksöre:

»Men när man måste skiljas, så gick han ut på trappan och blåste av festen med klarinettens sköna toner, så det hördes över hela byn. Det är något, som man aldrig glömmer. Fast det är vemod i minnet vid all tings förgänglighet.»

Nå, dragspelet då, det trakterades väl också? Jo: »Tuted di på ett dragspel, så kallades di int spelmän», som en präktig man i Persnäs sade. Men instrumentet har förekommit på Öland sedan 1860-talet, och det har trots allt, bi-dragit till att en del förfolkligade dansmelodier blivit bevarade in i vår tid.

I en sydlig öländsk socken levde gardisten, skomakaren, stenhuggaren och fiolisten Frisk. Han byggde också fioler och tillverkade fiolsträngar av lamm-tarmar. Även ölännen har haft anledning att fundera över orden om rosor i ett sprucket krus. Så har han travesterat en vida spridd gåta om det väl-ljudande redskapet sålunda:

Hugget ur stubbe å tajet å tall
å ånat i fårahus å fålat i stall
märta rier fåra så skojen skriker.

(Torslunda).

Pipigt å stråigt å stråalångt
önat i vårt fårahus å fålat i vårt stall.

(Degerhamn).

Det är vemodigt, att inte en ton är kvar ur Klamp-Antes i Algutsrum eller Torslunda låtskatt. Ty han var säkert en god spelman. Om honom har en

gammal ölänning berättat för mig och även gjort anteckningar för Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala (ULMA 19172). Ante måste ha varit borta redan 1870. Sitt öknamn fick han av att han sedan barndomen hade förkrymta ben och hade klampar eller putor av läder bundna på knäna. Han kunde då krypa på alla fyra. Han kallades också Put-Ante. Han var dock så pass försigkommen, att, han »hade en liten Fufärrjad Bläsig Ölandshäst, som var mästare på att sloss med bakbenen, män underligt nog, aldrig att han slog sin ägare. Då gubben vid spelfärder utåt Öland tog nattkvarter, så hände sig rätt ofta, att då gubben nästa morron for därifrån å till en annan by för att spela för folket, så var hästens Bläsa målad i skrikande Ljusblå eller Grön-gul färg samt såg mycke överdriven ut, dätta putts var ungdomen mästare för».

Klämp-Ante förvarade sin fiol i en sälskinnspåse, med håren ut, bunden på ryggen. När han återvände från en färd till flera bröllop, kunde han ha släden eller kärran full med spannmål; han brukade betinga sig — eller få — en ersättning av en halv skäppa omalen råg eller korn för vart bröllop. Han hade f. ö. ett eget litet jordbruk. En annan spelman, Ström-Gustaf, brukade få ostmjolk av byns ungdom för att han skulle komma och spela upp för dem i lekstugan.

I de öländska spelmännens musik fanns måhända intet specifikt öländskt. Det skulle i så fall vara den rätt genomgående glada durtonen i låtarna. Men den är kanske icke så gammal. Här som i andra landskap finns också melodier med svävande tonalitet.

Vad som finns bevarat av spelmansmusik från ön är naturligtvis som ar norstädes dansmelodier av skiftande ålder jämte några marscher. »Förr hö man sig frisk genom arbete och dans», förklarade en gammal hurtig öländsk. Och nog har Ölands glada folk gärna svängt omkring i dansens virvlar. Man berättar om hur 6 à 8 spelmän kunde komma tillstädes vid ett bondbrolo på södra ön. Det var mest för dansens skull. Man erinrar sig än i dag melodier till polska, Gustafs skål, Skåningen, långdans, sexengelska, ryske polska, korsbleking, men spelade och dansade under senare århundradet huvudsakligen vals, kadrilj, polka, polkett och schottisch. En »norrländska», från Böd minns från sin barndom rätt väl även en koreografisk relik som »sjuskäv lappen», av kvinnor dansad fullt riktigt med »kjolen mellan benen».

Den tidigast upptecknade ölandspolskan är en åttondelpolska, men däreft blev det mest sextondelpolskor med småtoner som trillande ärter, som up

Nr 8. Öland

Vitt. Akad. Folkvisor ins. av Götiska förbundet, sid. 83.

»Dansades där fordom under bar himmel hvarje Midsommarafton.»

Anm. Möjligen har ett spelat c av uppt. skrivits om till ciss.

Kvarnpolskan den vanligen sjungna formen.

Uppt. efter GERDA JOHANSSON, Hörlösa, Persnäs

Kvarnpolskan spelad på fiol.

Uppt. efter GOTTHARD SJÖMAN, Ventlinge

Sagesmannen spelade sista takten här ovan emellan andra och tredje reprisen.

Kruspolska

Uppt. efter GOTTHARD SJÖMAN, Ventlinge.

Stäm.

Inte krusar ja för du ä nätt å grann får ja inte dej så
får ja väl en ann, hopp fader alla-la

Fine
D.C. al Fine

Sagesmannen hade läten efter sin far, som lärt den av en gubbe från Borgholm eller Köping.

Ölandspolska

Ur J. N. AHLSTRÖM: 220 svenska folkdanser.

1. *Fine.* 2.

D.C. al Fine!

Denna polska har Aug. Söderman orkestrerat för sin orkestersvit »Svenska folkvisor och danser». Även Kurt Atterberg har nyttjat den i »De fåvitska jungfrurna».

Vals (visa)

Uppt. efter GOTTHARD SJÖMAN, Ventlinge.

Mitt uti gröna lun-den där val-sar ett par
Den e-na var vännen den andra var jag.

Förstådd fiol

Långdans

Uppt. efter GOTTHARD SJÖMAN, Ventlinge.

Kallades Spinnare-Nisses långdans (hans mor Spinnare-Lena spann). Spelades på Ottenby 1879, då greve Fredrik Posses dotter gifte sig. Sjöman var då 10 år.

tecknades. Två av tre bland Svenska Låtars förträffliga polskor från Öland hör till denna i våra ostliga kustbygder vanliga polonästyp. Men det har funnits och finns ännu fr. a. sjungna polskor av åttondelstyp, vilka kan tänkas representera ett äldre skikt. En polska, som tydligen varit omtyckt på

Marsch

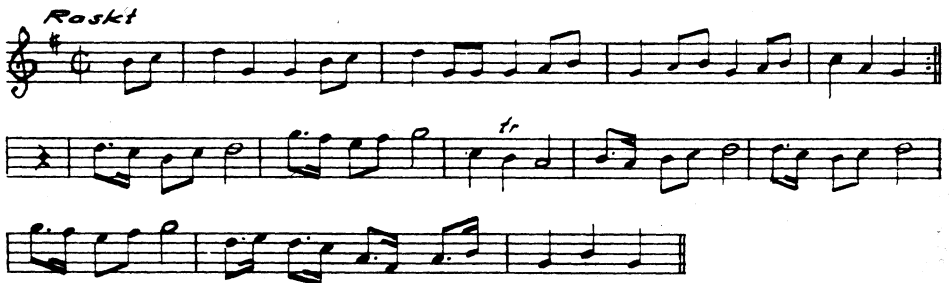
Karin Anderson, Algutsrum, efter KRISTIAN IPSEN.

K. Ipsen var danskfödd men kom 17-årig till Kalmar och bodde senare i Glömminge och Algutsrum. Marschen skall vara öländsk.

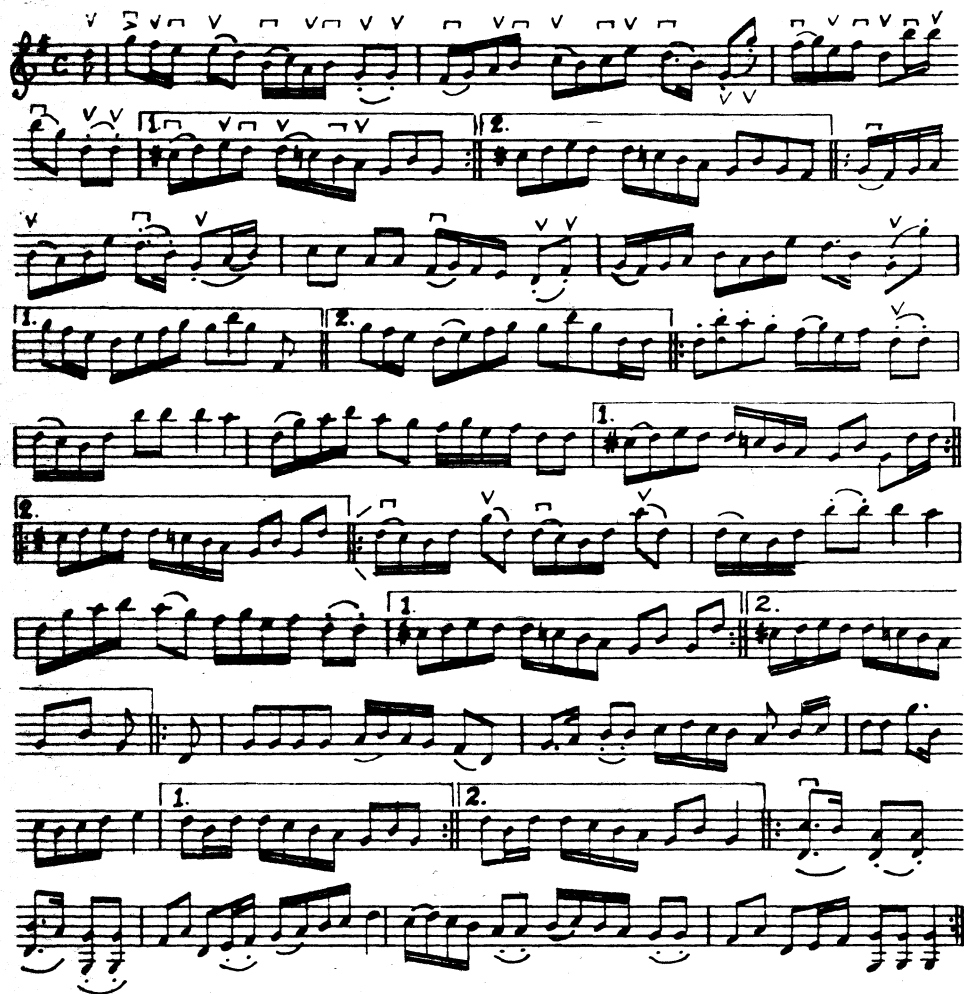
Brudmarsch efter far

Uppt. efter GOTTHARD SJÖMAN, Ventlinge.

Kadrilj

Uppt. av JENNY WELLIN efter Spelare-Johan i Fröbygårda, Vicklebys.

Efter Jenny Wellin—Gustaf Häggs »Spelare-Johans» låtar (för piano). Spelare Johan I. Spele-Johan var kvarnbyggare och dog åtminstone före 1890. Hans dotter Maja Johansson såg kadrilj dansas sista gången omkr. 1900. Förf. av denna artikel har transponerat kadriljen till lämpligt fiolläge och givit förslag till stråkföring

Öland; är den, som i notexemplen kallas kvarnpolskan. Av den finns två varianter, en sjungen, en spelad. I Jordsläta, Gärdslösa, spelar P. A. Pettersson på ett enradigt spel ännu en polskmelodi med texten »Vädret blåser i kvarna» Kanske är dessa kvarnpolskor några av de mest genuina ölandslåtarna.

Man spelade och dansade gärna kadrilj, liksom i Skåne, på Gotland och andra kustlandskap, ej minst Väster- och Österbotten. En äldre pigg dansös berättar om »Kedjan», som dansades till orden »Portugal, Spanien, Stora Britannien», vilket ju är Bellmans Fredmans Sång nr. 11. Bland de ståtligaste bevarade kadriljmelodierna från Öland är den här återgivna efter Spelar-Johan i Fröbygårda, Vickleby. Dess två sista repriser är kadriljen Fria Valet, som står i ett stockholmskt dansalbum av år 1820 och som uppenbarat sig som både skånsk och gotländsk »folkdans» och även spelats i norra Södermanland (Se t. ex. NILS ANDERSSONS Skånska Melodier nr. 117 och AUG. FREDINS Gotlandstoner nr. 679). En på norra Öland gärna hörd kadrilj hade en rolig text, som började »Ticke-ticke-tack, mitt hjärta sprack (l. slår)». Men så var Jonsson, som spelat den, bestämt också urmakare.

Som läsaren av detta lilla försök till en den öländska folkmusikens beskrivning ser, har Öland haft en rätt god folklig musikkultur. Ölands allmog hade musikaliskt stilsinne, och ger en öländsk låtskörd ett litet mosaikartat intryck förstår vi gott orsaken; många melodiförande vindar har blåst in över denna den smalaste av Nordens provinser. Några vismelodier sprider liksom ett skimmer av äkthet omkring sig, som gammalt arvegods kan göra. Detta gäller också några fiollåtar. Ölänningen kan beklaga, att säkert hundratal melodier, spelade på Öland, under senaste seklet spårlöst försvunnit, men samtidigt glädjas åt vad stämband och fingrar trots allt än idag kan frambringa. Det är något att bygga på, ej minst för skolor och ungdomsföreningar. Där har ju låt och visa numera ett hem.